

Επιστημονικό Άρθρο

Κοσμοπολιτισμός, Κρατική Κυριαρχία, Διεθνές Δίκαιο και Πολιτική: Μια Θεωρία

Χόρχε Ε. Νούνεζ

Καθηγητής, Σχολή Νομικής Μάντσεστερ, Ηνωμένο Βασίλειο

Εδαφικές Διαμάχες και Μια Πολυδιάστατη Άποψη

Οι εδαφικές διαφορές είναι ένα ξεκάθαρο παράδειγμα του παιχνιδιού μηδενικού αθροίσματος που παίζουν οι αξιωθέντες και διεκδικητές παράγοντες, οι οποίοι τροφοδοτούν τις διαφορές τους αντί να αναγνωρίζουν τις ομοιότητές τους. Τα τρέχοντα παγκόσμια γεγονότα όπως ο COVID-19 δείχνουν ξεκάθαρα την ανάγκη για μια συνεκτική και ολοκληρωμένη απάντηση στις κρίσεις. Οι παγκόσμιοι ηγέτες και οι οργανισμοί αποτυγχάνουν να αντιμετωπίσουν τα παγκόσμια ζητήματα με αποτελεσματικό τρόπο. Με παρόμοιο τρόπο, οι μελετητές νομικών, πολιτικών και διεθνών σχέσεων υποστηρίζουν αδιέξοδα επιχειρήματα, μάταιες ερμηνευτικές, τεχνικές, εννοιολογικές και θεωρητικές συζητήσεις και μοιάζουν να αγνοούν την επείγουσα ανάγκη που φέρουν οι κρίσεις. Οι τρέχουσες και οι συνεχιζόμενες κρίσεις καθώς και η όξυνση των προϋπαρχουσών συνθηκών απαιτούν επείγουσα δράση. Ο αντίκτυπος στις νομικές και κοινωνικοπολιτικές ανισότητες, οι οικονομικές προεκτάσεις των κρίσεων και η προοπτική ανάκαμψης ανάλογα με τους τόπους και τα κοινωνικά χαρακτηριστικά όπως το φύλο, την εθνικότητα, την ηλικία, τα επίπεδα δεξιοτήτων, την υποστήριξη της τοπικής αυτοδιοίκησης κ.λπ. και οι επιπτώσεις στο περιβάλλον απαιτούν άμεση προσοχή.

Οι κλάδοι νομικών, πολιτικών και διεθνών σχέσεων προσφέρουν διάφορες πιθανές λύσεις, διαδικασίες και οργανισμούς για την αντιμετώπιση κρίσεων και την επίλυση αυτών των προβλημάτων. Αν και αυτά τα διορθωτικά μέτρα, οι διαδικασίες και οι οργανώσεις είναι χρήσιμα σε ορισμένες καταστάσεις, είναι αναμφισβήτητο ότι είναι αναποτελεσματικά στον ειρηνικό και μόνιμο χειρισμό κρίσεων. Εάν και όταν τα τρέχοντα μοντέλα αποτυγχάνουν ή υπολείπονται σταθερά στην αντιμετώπιση παγκόσμιων αλλαγών και κρίσεων, θα πρέπει να εφαρμοστεί μια απαραίτητη αλλαγή παραδείγματος. Ο COVID-19 είναι ένας από τους πολλούς δείκτες που αποδεικνύουν ότι η ανθρωπότητα στο σύνολό της χρειάζεται να επαναπροσδιορίσει τις κρίσεις, να επανεκτιμήσει τις καταστάσεις και να απορρίψει τα πλαίσια προηγούμενων παραδειγμάτων. Τα αποτελέσματα των τρεχουσών κατακερματισμένων και μονοδιάστατων αναλύσεων και απαντήσεων σε κρίσεις (ως αποτέλεσμα της επιστήμης αναφοράς και της μεθοδολογίας της και του υπό εξέταση παράγοντα, όπως άτομα, κοινότητες και κράτη) δεν μπορούν παρά να έχουν περιορισμένη σημασία στη θεωρία και την πράξη.

Αυτό το άρθρο εισάγει μια πολυδιάστατη ανάλυση που αξιολογεί τα φαινόμενα του πλουραλισμού των πλουραλισμών. Ο πλουραλισμός του πλουραλισμού σημαίνει την αναγνώριση μιας ποικιλίας παραγόντων (άτομα, κοινότητες και κράτη) που μπορεί να διαδραματίσουν διαφορετικούς ρόλους στις αλληλεπιδράσεις τους (οικοδεσπότης, συμμετέχων, παρευρισκόμενοι και θεατές), και συνεπώς, η αναγνώριση της πολυπλοκότητας των θεμάτων που εμπλέκονται. Επιπλέον, αυτοί οι παράγοντες και οι παίκτες μπορούν να ενεργούν σε διάφορα πλαίσια (τοπικό, περιφερειακό και διεθνές) και οι αλληλεπιδράσεις τους υπάρχουν ταυτόχρονα σε τρεις σφαίρες (ορθολογική, εμπειρική και αξιολογική). Για να προσθέσουμε σε αυτήν την πολυπλοκότητα, οι πολλές απόψεις (νόμος, πολιτική, φιλοσοφία και μη επιστημονικές θεωρίες) σχετικά με τους παράγοντες, τους παίκτες, τα πλαίσια και τις πραγματικότητες περιέχουν τόσο μια οριζόντια όσο και κάθετη διάσταση που θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις δύο μεταβλητές του χρόνου και του χώρου.

Πολυεπίπεδη Κυριαρχία στην Ευρώπη και το Εσωτερικό, το Περιφερειακό και το Παγκόσμιο Πλαίσιο

Σε ένα προηγούμενο βιβλίο, προκάτοχο αυτού του άρθρου, ο Núñez (2020) χρησιμοποίησε αυτήν την πολυδιάστατη άποψη για να αξιολογήσει και να εξηγήσει αρκετές εδαφικές διαφορές, συμπεριλαμβανομένων εκείνων στην Ευρώπη. Αναμφίβολα, οι εδαφικές διαφορές στην Ευρώπη έχουν μια ιστορική συνιστώσα. Ωστόσο, υπάρχουν δύο διακριτικά στοιχεία που αξίζει να σημειωθούν και να διερευνηθούν. Επιφανειακά, αυτές οι διαφορές φαίνεται να περιορίζονται σε μια τοπική κατοικημένη περιοχή με τουλάχιστον δύο κυρίαρχα κράτη, συνήθως γειτονικά, να διαφωνούν για τα αντίστοιχα δικαιώματά τους στην ίδια περιοχή. Μια πιο ακριβής άποψη δείχνει ότι τόσο στην Ευρώπη το περιφερειακό όσο και το διεθνές πλαίσιο τροφοδοτούν τις ενδοκοινωνικές διαφορές με αποτέλεσμα συνεχείς εδαφικές διαφορές και, κατά καιρούς, κλιμάκωση σε σύγκρουση.

Η κυριαρχία είναι μια κεντρική έννοια για πολλές επιστήμες. Όταν σχετίζεται με την πολιτική οντότητα «κράτος», αναφέρεται στο αποκλειστικό δικαίωμα δημιουργίας και εφαρμογής νόμου από μια κυβέρνηση σε έναν πληθυσμό εντός μιας επικράτειας. Ανάμεσα στα στοιχεία που διαμορφώνουν ένα κυρίαρχο κράτος -δηλ. πληθυσμός, έδαφος, κυβέρνηση και νόμος- η κυριαρχία χαρακτηρίζεται συχνά με αναφορά μόνο σε ένα από αυτά -δηλ. εδαφική κυριαρχία. Ωστόσο, δεδομένου ότι ένα κυρίαρχο κράτος μπορεί να χαρακτηριστεί και να οριστεί με αναφορά στην επικράτειά του καθώς και σε οποιοδήποτε άλλο στοιχείο του, η άποψη για τις εδαφικές διαφορές θα ήταν ελλιπής χωρίς ανάλυση του κοινωνιολογικού του στοιχείου (Commons, 1900).¹

Στο εσωτερικό πλαίσιο, οι εδαφικές διαφορές στην Ευρώπη που παρουσιάζονται παρακάτω περιλαμβάνουν σε όλες τις περιπτώσεις διχασμένες κοινωνίες -δηλ. δύο εθνοτικές ομάδες ή ομάδες εθνικοτήτων που ζουν στην ίδια ή

¹Για την άποψη του συγγραφέα σχετικά με τις διαφορετικές αντιλήψεις περί «κυριαρχίας» βλ. Núñez (2014).

γειτονική περιοχή καμία από τις οποίες δεν θέλει να ανήκει σε ένα κράτος που κυριαρχείται από το άλλο (Oberschall, 2000). Αναμφισβήτητα, αυτή η «πολιτισμική κοινή κυριαρχία» προσφέρει σε όλους τους ενάγοντες έναν ορισμένο βαθμό συμμετοχής, αλλά μπορεί να οδηγήσει σε αμοιβαίο αποκλεισμό (Núñez, 2017a). Τα ανθρώπινα δικαιώματα όσον αφορά τις μειονότητες αποτελούν τον πυρήνα αυτού του είδους των διευθετήσεων. Ωστόσο, οι εδαφικές διαφορές δεν είναι μόνο ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και, κατά συνέπεια, το τελικό ερώτημα σχετικά με την κυριαρχία επί του αμφισβητούμενου εδάφους, ακόμη και σε περιπτώσεις όπως το Γιβραλτάρ που επιφανειακά φαίνεται να είναι πιο κοντά σε μια οριστική και ειρηνική λύση, παραμένει αναπάντητο, και στην πραγματικότητα, ορισμένες εδαφικές διαφορές μπορεί να αφήσουν εντελώς στην άκρη το ζήτημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων - π.χ. όταν τα ανταγωνιστικά κόμματα είναι δικτατορίες. Μαζί με τις διχασμένες κοινωνίες, οι εγχώριοι ηγέτες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην έναρξη και τη συνέχιση εδαφικών διαφορών.

Σε περιφερειακό επίπεδο, αξίζει να σημειωθούν δύο σημεία. Πρώτον, τα ανταγωνιστικά συμφέροντα των γειτονικών κρατών και πληθυσμών περιλαμβάνουν θέματα που σχετίζονται με την ίδια την επικράτεια -π.χ. φυσικοί πόροι, σύνορα, άμυνα, για τον πληθυσμό -π.χ. δικαιώματα των μειονοτήτων, μετανάστευση, αιτούντες άσυλο, εθνικισμός, και για την κυβέρνηση -π.χ. το εσωτερικό κύρος του ηγέτη συνδέεται άμεσα με την περιφερειακή σημασία του κράτους όσον αφορά, για παράδειγμα, την ασφάλεια. Δεύτερον, η ύπαρξη υπερεθνικών και διακυβερνητικών οργανισμών όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και ο Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO)². Οι οργανισμοί αυτοί περιλαμβάνουν νομοθετικές αναφορές στην ισότητα μεταξύ των κρατών μελών στη συμμετοχή των θεσμικών οργάνων και στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Ωστόσο, η νομικά αναγνωρισμένη ισότητα δεν μεταφράζεται σε πραγματική ισότητα και, σε αυτήν, η ΕΕ και το NATO περιλαμβάνουν κράτη με διαφορετική διαπραγματευτική δύναμη.

Στο διεθνές πλαίσιο, υπάρχουν αρκετά ισχυρά κράτη όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ρωσική Ομοσπονδία και κάποια άλλα που έχουν συνεχή παρουσία -δηλ. οικονομική, στρατιωτική, πολιτική κ.λπ.- σε διαφορές που έχουν ελάχιστη σχέση με τη δική τους νομικά καθορισμένη εσωτερική δικαιοδοσία. Παρά ταύτα, η παρουσία των προαναφερθέντων ισχυρών κρατών είναι, για διάφορα θέματα που διακυβεύονται που εξετάζονται παρακάτω, σημαντική για τις αντίστοιχες διεθνείς ατζέντες τους. Επομένως, το να μην περιλαμβάνεται το διεθνές πλαίσιο στη μελέτη των εδαφικών διαφορών σημαίνει ότι έχουμε μια στενή και, αναμφισβήτητα, ελλιπή άποψη.

Οι εδαφικές διαμάχες στην Ευρώπη δείχνουν ένα μόνιμο κοινωνιολογικό χαρακτηριστικό στις εδαφικές διαφορές: τον πλουραλισμό. Όπως και η κοινωνία των πολιτών, η διεθνής κοινότητα περιλαμβάνει αρκετούς παράγοντες πολύ διαφορετικών φύσεων (κυρίαρχα κράτη, πολιτισμοί, υποκουλτούρες, θρησκείες,

²Η ΕΕ έχει τόσο υπερεθνικούς όσο και διακυβερνητικούς θεσμούς και δημιουργεί υπερεθνικό και διακυβερνητικό δίκαιο, ενώ η ASEAN και το NATO είναι διακυβερνητικές οργανώσεις. Για τη διαφορά μεταξύ υπερεθνικού και διακυβερνητικού, βλ. Woods et al. (2017), Foster (2017), Craig & de Búrca (2015).

άτομα με τα δικά τους ατομικά και συλλογικά συμφέροντα). Οι άνθρωποι στις κοινωνίες των πολιτών μπορεί να είναι αδύναμοι ή δυνατοί, πλούσιοι ή φτωχοί, ταξινομημένοι ως ικανοί ή μη κ.λπ., ενώ η διεθνής σκηνή περιλαμβάνει ανεπτυγμένα και μη έθνη, δημοκρατικά και μη δημοκρατικά νομικά συστήματα, κατοικημένες και μη κατοικημένες περιοχές, κυρίαρχα κράτη, ψευδοκράτη, οιονεί κράτη και άλλα.

Αναμφισβήτητα, στην περίπτωση των κοινωνιών των πολιτών, πολλές εθνικές έννομες τάξεις προσφέρουν ήδη κανόνες και μηχανισμούς για την εξασφάλιση κανονιστικής και αποτελεσματικής αμεροληψίας στον τρόπο με τον οποίο εξετάζονται τα διαφορετικά πρόσωπα, καθώς και έναν ορισμένο βαθμό δικαιοσύνης (ή τουλάχιστον, την ικανότητα να αμφισβητούνται αθέμιτες καταστάσεις). Η παγκόσμια τάξη πραγμάτων είναι πολύ διαφορετική. Αν και υπάρχουν διεθνείς κανόνες και μηχανισμοί που καταρχήν αναγνωρίζουν την ισότητα των κρατών και δίνουν κεντρικούς ρόλους σε μη κυβερνητικές οργανώσεις και, ως ένα βαθμό, σε ανθρώπους -π.χ. το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η πραγματική πολιτική δείχνει ξεκάθαρα ότι η αμεροληψία στον τρόπο με τον οποίο εξετάζονται οι διάφοροι διεθνείς παράγοντες είναι διάσπαρτη -δηλ. ορισμένα κράτη είναι «πιο ίσα» από άλλα -και επομένως, η δικαιοσύνη της τρέχουσας παγκόσμιας τάξης είναι εξαιρετικά αμφίβολη.

Στη συνέχεια, η επόμενη ενότητα παρουσιάζει δύο συνεχιζόμενες και αμφιλεγόμενες υποθέσεις στην Ευρώπη και επικεντρώνεται κυρίως στον ρόλο που διαδραματίζουν οι κοινωνίες των πολιτών σε αυτές τις διαφορές, τις διαφορετικές ταυτότητες που εμπλέκονται καθώς και τις ατζέντες των αντίστοιχων ηγετών τους³.

Εδαφικές Διαφορές στην Ευρώπη και Μια Πολυδιάστατη Ανάλυση

Αναμφισβήτητα, η ευρωπαϊκή ήπειρος έχει προ πολλού καθιερώσει ιστορικές διαφορές μεταξύ των εθνών. Περιέργως, παρά τις μακρές περιόδους δημοκρατικών κυβερνήσεων, την κοινωνική, πολιτική, νομική και οικονομική σταθερότητα σε σύγκριση με τις περισσότερες περιοχές στον κόσμο και την ύπαρξη της πιο ανεπτυγμένης (νομικά και πολιτικά) υπερεθνικής οντότητας στον κόσμο -δηλ. την Ευρωπαϊκή Ένωση, υπάρχουν ακόμη αρκετές ανεπίλυτες εδαφικές διαφορές. Ένα κοινό θέμα όλων αυτών είναι το γεγονός ότι υπάρχουν κοινωνίες των πολιτών που έχουν εκφράσει ξεκάθαρα τις πολιτικές τους επιθυμίες είτε να είναι ανεξάρτητες είτε να είναι μέρος ενός από τα διεκδικητικά κράτη. Για λόγους ιδιαίτερους σε κάθε περίπτωση, και παρά το δικαίωμά τους στην αυτοδιάθεση, οι επιθυμίες τους παρακάμπτονται από τουλάχιστον έναν από τους διεκδικητές ή τη διεθνή κοινότητα. Οι ευρωπαϊκές εδαφικές διαφορές αμφισβητούν ξεκάθαρα την ιδανική κατανόηση όσον αφορά ένα μοναδικό «κρατικό σχέδιο ζωής», επειδή υπάρχουν πολλές ταυτότητες: οι επιθυμίες των πληθυσμών που ζουν στα αμφισβητούμενα εδάφη, οι επιθυμίες των ηγετών και

³Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τις περιπτώσεις της Κριμαίας, του Γιβραλτάρ, της Κύπρου και της Βόρειας Ιρλανδίας, βλ. Núñez (2020).

των κυβερνήσεων σε κάθε διεκδικητικό κράτος, οι επιθυμίες ατόμων και κοινωνικών ομάδων διαφορετικών ειδών σε κάθε κράτος.

Επιπλέον, σε όλες τις περιπτώσεις το κύρος του ηγέτη ή της κυβέρνησης συμβάλλει στην έλλειψη κατανόησης μεταξύ των διεκδικητών. Πράγματι, αυτή η κατάσταση μπορεί να φαίνεται αντιφατική, αλλά ο συνδυασμός εσωτερικού κύρους και εξωτερικής κοινής απειλής (πραγματική ή φανταστική) εγγυάται στους ηγέτες υψηλότερη απόδοση από μια οριστική και ειρηνική λύση. Πράγματι, οι εξωτερικές ή αντιληπτές απειλές καθορίζουν άμεσα την ταυτότητα⁴ της ομάδας και αυτή η κατάσταση επωφελείται στις διεθνείς σχέσεις, και ιδιαίτερα στις εδαφικές διαφορές, από εγχώριους ηγέτες (Giles & Evans, 1985).

A) Κριμαία

Υπάρχουν διαφορετικές ιστορικές απόψεις σχετικά με τη διαμάχη για την Κριμαία (Núñez, 2017b). Από τη μία πλευρά, υπάρχουν αναφορές που εισάγουν την Κριμαία στενά συνδεδεμένη με τη Ρωσική Αυτοκρατορία από το 1783, όταν ανέλαβαν τον έλεγχο της περιοχής κάποτε στην κατοχή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Μεταφέρθηκε στην Ουκρανία (τότε, Ουκρανική Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία) το 1954 με πρωτοβουλία του Πρώτου Γραμματέα του Κομμουνιστικού Κόμματος της Σοβιετικής Ένωσης Νικήτα Χρουστσόφ (Saluchev, 2014, Burke-White, 2014, Pearce & Yuchshenko, 2018). Από την άλλη πλευρά, ορισμένοι υποστηρίζουν ότι η χερσόνησος της Κριμαίας δεν είχε καμία σχέση (ή πολύ μικρή) με τη Ρωσία (Biersack & O'Lear, 2014, Grant, 2015). Σε παρόμοιο πνεύμα, υπάρχουν αποκλίνουσες απόψεις σχετικά με το νομικό καθεστώς αυτής της εδαφικής διαφοράς, τη νομιμότητα (ή την παρανομία της), το Μνημόνιο της Βουδαπέστης του 1994 και τις συνέπειες (Yost, 2015).

Ενώ είναι αλήθεια ότι υπάρχει κρίση στη χερσόνησο της Κριμαίας και είναι εμφανής η ένταση μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας, υπάρχει επίσης ένα δίκαιο μερίδιο ρητορικής επιχειρηματολογίας που προσθέτει περιττές εκτιμήσεις εντός των νομικών και πολιτικών επιστημών που δεν φαίνεται να προσφέρουν καμία απτή διέξοδο. Η ιστορική αξίωση, αυτή καθαυτή μάταιη για την επίλυση οποιασδήποτε εδαφικής διαφοράς (Núñez, 2017a), μπορεί να περιοριστεί σε μερικά αποδεκτά και αποδεδειγμένα γεγονότα (Sasse, 2014, Kent, 2016, Gardner, 2015): η Κριμαία βρίσκεται σε μια χερσόνησο που εκτείνεται από νότια της Ουκρανίας μεταξύ της Μαύρης Θάλασσας και της Θάλασσας του Αζόφ. Χωρίζεται από τη Ρωσία στα ανατολικά από τον πορθμό του Κερτς. Για αιώνες υπό την ελληνική και ρωμαϊκή επιρροή, η Κριμαία έγινε το κέντρο ενός Χανάτου Τατάρων το 1443. Η Κριμαία, κάποτε οθωμανικό υποτελές κράτος, προσαρτήθηκε από τη Ρωσική Αυτοκρατορία κατά τη διάρκεια της βασιλείας της Μεγάλης Αικατερίνης (1783), παρέμεινε μέρος της Ρωσίας μέχρι το 1954 όταν μεταφέρθηκε στην Ουκρανία υπό τον τότε Σοβιετικό ηγέτη Νικήτα Χρουστσόφ. Ο πρόεδρος της Ρωσίας Βλαντιμίρ Πούτιν υπέγραψε τη συνθήκη για την «Αποκατάσταση της Κριμαίας και της Σεβαστούπολης στη Ρωσική Ομοσπονδία»

⁴Για μια πολύ λεπτομερή εργασία σχετικά με τη σχέση μεταξύ ατομικής και εθνικής ταυτότητας και διεθνών σχέσεων, βλ Bloom (1993).

στις 18 Μαρτίου 2014, η Ρωσία έγινε το πρώτο κράτος στην ηπειρωτική Ευρώπη που προσάρτησε μέρος της επικράτειας άλλου κράτους από τη δεκαετία του 1940.

Η Κριμαία, ως εδαφική διαμάχη, έχει πολλές πτυχές. Είναι σαφές ότι διακυβεύονται εσωτερικά, περιφερειακά και διεθνή ζητήματα. Υπάρχουν ιστορικοί, κοινωνιολογικοί, εθνοτικοί και θρησκευτικοί δεσμοί. Η γεωστρατηγική τοποθεσία είναι κλειδί για πολλά μέρη (όχι μόνο για τη Ρωσία και την Ουκρανία). Εκτός από την «τοπική» κρίση της Κριμαίας, στην οποία υπάρχουν τρεις αναγνωρίσιμοι παράγοντες, δηλαδή η Κριμαία, η Ουκρανία και η Ρωσία, είναι επίσης πραγματικότητα ότι αυτή η διαμάχη έχει μεγαλύτερες επιπτώσεις γεωγραφικά, πολιτικά και πολιτιστικά, όχι μόνο για την περιοχή αλλά δυνητικά και σε παγκόσμιο επίπεδο (Molchanov, 2004). Υπάρχουν πολλές εξωτερικές δυνάμεις όσον αφορά τη διαμάχη με ποικίλα συμφέροντα. Επιπλέον, ενδιαφέρονται περισσότερο να διατηρήσουν τη διαφορά σε μια κατάσταση *status quo* (σε εξέλιξη) παρά να επιτύχουν μια λύση επειδή αυτή η κατάσταση τους ευνοεί και τους προσφέρει υψηλότερη απόδοση. Αναμφισβήτητα, η επέκταση του NATO και της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορεί να εξηγήσει τη ρωσική συμπεριφορά (Klotz, 2017).

Κοινωνιολογικά και πολιτικά, η κοινωνία των πολιτών και η παρουσία του Πούτιν είναι καθοριστικοί. Είναι σημαντικό ότι το εγχώριο πολιτικό κύρος είναι ένας από τους λόγους για τους οποίους αυτή και πολλές άλλες εδαφικές διαφορές παραμένουν σε πολιτικό και νομικό αδιέξοδο. Όσον αφορά τους κατοίκους της Κριμαίας, τα περισσότερα από τα τρέχοντα ακαδημαϊκά και μη έργα επικεντρώνουν την προσοχή στο δημοψήφισμα του 2014 και στην εγκυρότητα και νομιμότητά του. Ωστόσο, υπάρχουν παλαιότερα στοιχεία για το τι μπορεί να ήθελαν οι άνθρωποι. Αντιφατικά, το δημοψήφισμα του 1991 και η δημοσκόπηση του 1994 μπορεί να φέρουν φως στα γεγονότα του 2014. Εννέα στις δεκαπέντε Δημοκρατίες της πρώην ΕΣΣΔ συμμετείχαν στο δημοψήφισμα της Σοβιετικής Ένωσης στις 17 Μαρτίου 1991. Τα αποτελέσματα των ψηφοφοριών στο έδαφος της Κριμαίας συμπεριλήφθηκαν στα γενικά αποτελέσματα της Ουκρανίας. Στην Κριμαία (χωρίς την πόλη της Σεβαστούπολης) 1.085.570 άτομα (87,6%) από τα 1.239.092 άτομα (συμμετοχή – 79,3%) συμμετείχαν στο δημοψήφισμα και ψήφισαν υπέρ της διατήρησης της Σοβιετικής Ένωσης (Salenko, 2015). Ο πρόεδρος της Κριμαίας Γιούρι Μέσκοφ το 1994 ζήτησε ανοιχτά την ανεξαρτησία. Το 70% του πληθυσμού της χερσονήσου ψήφισε υπέρ μιας μεγαλύτερης αυτονομίας σε δημοψήφισμα του Μαρτίου 1994 (τεχνικά, ήταν δημοσκόπηση) (Clarence Walker, 2014). Το 2014 ένα δημοψήφισμα με ποσοστό συμμετοχής 83,10% επιβεβαίωσε ότι το 96,77% των κατοίκων της Κριμαίας ήταν υπέρ της επανένωσης της Κριμαίας με τη Ρωσία⁵. Οι ψηφοφόροι του δημοψηφίσματος θα επιλέξουν αν θα επανενώσουν την «Κριμαία με τη Ρωσία ως μέρος της Ρωσικής Ομοσπονδίας» ή θα αποκαταστήσουν «το σύνταγμα της Κριμαίας του 1992 και το καθεστώς της Κριμαίας ως τμήμα της Ουκρανίας»⁶. Έκτοτε, το δημοψήφισμα του

⁵Λεπτομέρειες για το Δημοψήφισμα της Κριμαίας του 2014 είναι διαθέσιμες εδώ: <http://www.hjil.org/articles/hjil-38-3-white.pdf>.

⁶Idem, 851.

2014 αμφισβητήθηκε⁷. Η προσέλευση των ψηφοφόρων στις ρωσικές προεδρικές εκλογές στην Κριμαία στις 18 Μαρτίου 2018 ήταν 42% των ψηφοφόρων⁸.

Είναι ενδιαφέρον ότι η υπόθεση της Κριμαίας δείχνει ότι το «κρατικό σχέδιο ζωής» έχει τουλάχιστον δύο βασικές αξιολογικές αναγνώσεις όσον αφορά το νόμο και την πολιτική. Ενώ η διεθνής κοινότητα αμφισβητεί τη ρωσική προσάρτηση της Κριμαίας και υποστηρίζει τις ουκρανικές θέσεις -δηλ. χρήση βίας, παράνομη κατοχή κ.λπ. - η Ρωσική Ομοσπονδία υποστηρίζει ότι προστατεύει τα συμφέροντα όσων ζουν στα αμφισβητούμενα εδάφη -δηλ. ιστορικά δικαιώματα, εδαφική ακεραιότητα κ.λπ. Εν τω μεταξύ, ο πληθυσμός της Κριμαίας υποστήριξε πολλές φορές την επιθυμία του να είναι μέρος της Ρωσικής Ομοσπονδίας -δηλ. την αυτοδιάθεση.

B) Κύπρος

Η Ελλάδα είχε εδαφικές διαμάχες από τα αρχαία χρόνια⁹. Μια τρέχουσα διαμάχη είναι η περίπτωση της Κύπρου, ενός από τα μεγαλύτερα νησιά στη Μεσόγειο Θάλασσα, που βρίσκεται κοντά στη Συρία (130 χμ), την Τουρκία (80 χμ) και την Ελλάδα (885 χμ). Στην αρχαιότητα το νησί ήταν ελληνικό ως προς τον πληθυσμό και τον πολιτισμό μέχρι τη δεκαετία του 1570 όταν καταλήφθηκε από τους Οθωμανούς Τούρκους (1982). Μετά τους Οθωμανούς Τούρκους, η Βρετανία κατέλαβε την Κύπρο το 1878 και έγινε Αποικία του Στέμματος το 1925. Κατά τη διάρκεια της βρετανικής κυριαρχίας, υπήρχαν ήδη δύο σαφώς διαφοροποιημένες ομάδες: η πλειοψηφία ήταν Ελληνοκύπριοι ενώ μια μεγάλη μειονότητα ήταν τουρκικής καταγωγής. Η Κύπρος έγινε ανεξάρτητη το 1960. Έκτοτε, η ένταση μεταξύ των δύο ομάδων συνεχίστηκε με την τουρκική επέμβαση το 1974 που κατέλαβε μέρος του νησιού. Ακολούθησε η μεταφορά πληθυσμού μεταξύ των δύο πλευρών με τη δημιουργία του Τουρκικού Ομόσπονδου Κράτους της Κύπρου το 1975. Παρά τις προσπάθειες επίλυσης της διαφοράς όπως το Σχέδιο Ανάν¹⁰, στις μέρες μας, η Γραμμή Αττίλα χωρίζει το νησί και τις δύο κοινότητες με ελάχιστες ελπίδες επίλυσης (Downing, 1980).

Η Κύπρος παρουσιάζει μια πολιτική σύγκρουση που περιλαμβάνει δύο διαφορετικές εθνοτικές ομάδες, καμία από τις οποίες δεν επιθυμεί να είναι μέρος μιας πολιτικής ένωσης με την πατρίδα του ομολόγου τους. Τα κύρια σημεία ανάλυσης όσον αφορά τη διαμάχη για την Κύπρο του άρθρου αυτού είναι: πρώτον, η διαίρεση της κοινότητας μεταξύ δύο σαφώς προσδιορισμένων ομάδων. Δεύτερον, οι ηγέτες και στις δύο πλευρές των συνόρων και η δική τους ατζέντα. Τρίτον, η αναγνώριση ότι άλλα στοιχεία που αποτελούν μέρος της διαμάχης, όπως

⁷Η Έκθεση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ (συνάντηση 7138) Μάρτιος 2014 είναι διαθέσιμη εδώ: http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_p_v_7138.pdf. Το ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ 68/262 Μάρτιος 2014: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/68/262.

⁸Λεπτομέρειες σχετικά με τις Ρωσικές Προεδρικές Εκλογές 2018 και την Κριμαία είναι διαθέσιμες εδώ: <https://www.uawire.org/chubarov-only-42-percent-of-crimeans-voted-in-russian-presidential-elections>.

⁹Για την πρόωπη εργασία μου για την κυριαρχία και την Ελλάδα, βλ. Núñez (2011).

¹⁰Το πλήρες κείμενο του Σχεδίου Ανάν είναι διαθέσιμο εδώ: http://www.hri.org/docs/annan/Annan_Plan_April2004.pdf.

η γεωστρατηγική τοποθεσία, η ιστορία και οι φυσικοί πόροι, έχουν σημαντικό ρόλο στο να μένει η διαμάχη ανεπίλυτη, αλλά δεν είναι τόσο καθοριστικά όσο η αλληλεπίδραση μεταξύ του κοινωνιολογικού στοιχείου -δηλ. οι δύο λαοί -και πώς οι αντίστοιχοι ηγέτες χρησιμοποιούν τις απόψεις και τις αντιλήψεις σε εσωτερικό και διεθνές επίπεδο, και, τέταρτον, οι παράγοντες του πλαισίου στην περιοχή και παγκοσμίως, όπως άλλοι διεθνείς παράγοντες και οργανισμοί -δηλ. η Ευρωπαϊκή Ένωση, το ΝΑΤΟ και τα Ηνωμένα Έθνη.

Όπως ήταν αναμενόμενο, οι ιστορικές αφηγήσεις διαφέρουν ανάλογα με την ομάδα αναφοράς. Από τη μια πλευρά, οι Τουρκοκύπριοι επικεντρώνονται στον αποκλεισμό από την κυβέρνηση και ορισμένες περιοχές των νησιών από τους Έλληνες (Fisher, 2001). Από την άλλη, οι Ελληνοκύπριοι τονίζουν την απομάκρυνσή τους από τους Τούρκους στρατιωτικούς (Joseph, 1997, Attalides, 1979). Μάλιστα, από το 1974 οι εκτοπισμένοι Ελληνοκύπριοι διεκδικούν το δικαίωμά τους να επιστρέψουν. Παρά την επιβεβαίωση από διεθνείς οργανισμούς και δικαστήρια σε σχέση με το δικαίωμά τους για αποκατάσταση και αποζημίωση, οι ενάγοντες δεν έχουν επιτύχει πραγματικά αποτελέσματα (Leckie, 2003). Εκτός από τις αυτόχθονες ελληνοκυπριακές και τουρκοκυπριακές κοινότητες, υπάρχει και μια τρίτη ομάδα ανθρώπων στη διαμάχη: οι Τούρκοι έποικοι που έφτασαν μετά το 1974. Οι τελευταίοι, ενθαρρυμένοι ενεργά από την τουρκική κυβέρνηση (Hatay, 2005).

Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι είχαν την επιρροή εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων στη δημιουργία και τη διαίωση της διαμάχης. Το αν η διαφορά ορίζεται από εξωτερικούς παράγοντες ή από εσωτερική τριβή μεταξύ μιας πλειοψηφίας και μιας μειοψηφίας είναι αμφισβητήσιμο. Ωστόσο, αυτά τα στοιχεία είναι εξίσου σημαντικά με τα νομικά και τα πολιτικά (Hadjiravliou, 2007). Οι Έλληνες ηγέτες από το 1974 έχουν χρησιμοποιήσει τη διαμάχη για να επιτύχουν εθνική συνοχή με βάση την αποκατάσταση της εθνικής ταπείνωσης από την εισβολή της Τουρκίας και της Ελλάδας να παίζει το ρόλο του προστάτη (Danopoulos, 1985). Πράγματι, υπάρχει μια αλληλεπίδραση μεταξύ του κύρους του ηγέτη και των απόψεων και αντιλήψεων του διεθνούς και εγχώριου κοινού (Huth, 2001, Bahcheli, 1989). Η κοινή γνώμη στην Ελλάδα και την Τουρκία ήταν καθοριστική σε αρκετές περιπτώσεις για να πιέσει την αντίστοιχη κυβέρνηση να λάβει μέτρα κατά της άλλης πλευράς στη διαφορά (Hitchens, 1984, Polyviou, 1980).

Αναμφισβήτητα, οι αμοιβαίες παραχωρήσεις και τα κίνητρα σε μια μελλοντική συμφωνία μπορεί να είναι ο δρόμος για μια οριστική λύση (Λοϊζίδης, 2015). Πράγματι, μια ειρηνική και μόνιμη συμφωνία θα ήταν η βέλτιστη λύση (Lumsden, 1973). Η συμπερίληψη διεθνών οργανισμών μπορεί να είναι κάποια βοήθεια για να προχωρήσουμε προς μια συμφωνία. Ωστόσο, η προσπάθεια των Ηνωμένων Εθνών με το Σχέδιο Ανάν απέτυχε. Στο ίδιο μήκος κύματος, είναι αμφίβολο εάν η Ευρωπαϊκή Ένωση προσφέρει ένα άνοιγμα σε μια διευθέτηση (Diez, 2002). Στην πραγματικότητα, η ένταξη της Ελλάδας και της Τουρκίας στο ΝΑΤΟ δεν έχει αποτρέψει τον ανταγωνισμό τους για την Κύπρο και πολλές πιθανές κλιμακώσεις σε πόλεμο (Huth, 2001).

Ένα Νέο Παράδειγμα

Το παρόν άρθρο σκιαγραφεί έναν επανασχεδιασμένο τρόπο προσέγγισης για την κατανόηση της σχέσης μεταξύ ατόμων, κοινοτήτων και κρατών. Πράγματι, προκειμένου να συντονιστούν διαφορετικά/χωριστά και κυρίαρχα νομικά συστήματα, η πρόσθετη και συνεχής έρευνα είναι ένα έργο που αξίζει περαιτέρω διερεύνηση. Οι προηγούμενες ενότητες επιχειρούν να κάνουν τα πρώτα βήματα για τη δημιουργία αυτού του μονοπατιού.

Οι εδαφικές διαφορές γενικά αποτελούν παράδειγμα κρίσεων στις οποίες τόσο η κυριαρχία όσο και ο κοσμοπολιτισμός παίζουν καθοριστικό ρόλο. Ως σύνολο, το άρθρο δείχνει την πολυπλοκότητα που υπάρχει σε ζητήματα που περιλαμβάνουν διαφορετικούς παράγοντες προκειμένου να γίνει εμφανές ένα κρίσιμο σημείο, που συχνά αγνοείται ή παραμελείται: η φαινομενική ένταση μεταξύ κυριαρχίας και κοσμοπολιτισμού μπορεί να εξεταστεί πιο διεξοδικά και να επιλυθεί επαρκώς, αν η επιστημονική εξερεύνηση περιλαμβάνει μια πολυδιάστατη προσέγγιση. Αναμφίβολα, μπορεί να συμβαίνει ότι ένας συγκεκριμένος παράγοντας, ο ρόλος του, ένα πλαίσιο, ή ένας τρόπος ύπαρξης είναι πιο σημαντικός από τις άλλες πολλαπλότητες ή τις υποομάδες τους σε σχέση με μια μοναδική περίπτωση που διακυβεύει την κυριαρχία και τον κοσμοπολιτισμό. Ωστόσο, είναι στην πολυδιάστατη κατανόηση ως πολυπαραγοντική, πολυπληροφοριακή, πολυπραγματική και πολυ-υπαρξιακή φύση αυτών των θεμάτων που μπορεί να επιτευχθεί μια πιο καλή ανάλυση των αντιθέσεων τους. Ως εκ τούτου, έχοντας μια πιο καλή ανάλυση των αντιθέσεων τους, ίσως είναι δυνατόν να ξανασκεφτούμε θεωρητικά, και ελπίζουμε, και στην πράξη, έναν τρόπο αντιμετώπισής τους ειρηνικά και μόνιμα.

Η πολυπλοκότητα που παρουσιάζει η κυριαρχία και ο κοσμοπολιτισμός είναι πρόκληση. Με την αποδοχή του γεγονότος ότι τα κράτη δεν θα χάσουν την κυριαρχία τους και ότι τα άτομα πρέπει να έχουν ένα ελάχιστο σύνολο εγγυήσεων που προστατεύονται από το νόμο ανεξάρτητα από τις ατομικές τους περιστάσεις, αυτό το άρθρο επιχειρηματολογεί για έναν θετικό δίκαιο κοσμοπολιτισμό. Τα κράτη θα μπορούσαν να διατηρήσουν την κυριαρχία τους και ταυτόχρονα τα άτομα θα απολάμβαναν ένα ελάχιστο σύνολο νομικών εγγυήσεων που θα αναγνωρίζονταν πέρα από τις διαφορές δικαιοδοσίας.

Βιβλιογραφία

- Attalides, M. A. (1979) *Cyprus: Nationalism and International Politics*. New York: St. Martin's Press.
- Bahcheli, T. (1989) *Greek-Turkish Relations since 1955*. Westview Special Studies in International Relations.
- Biersack, J. O'Lear, S. (2014) The Geopolitics of Russia's Annexation of Crimea: Narratives, Identity, Silences, and Energy. *Eurasian Geography and Economics* 55(3): 247-269.
- Bloom, W. (1993) *Personal Identity, National Identity and International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Burke-White, W. W. (2014) Crimea and the International Legal Order. *Survival: Global Politics and Strategy* 56(4): 65-80.
- Clarence Walker, M. (2003) *The Strategic Use of Referendums: Power, Legitimacy, and Democracy*. Palgrave Macmillan.
- Commons, J. R. (1900) A Sociological View of Sovereignty. *American Journal of Sociology* 5(4): 554-552.
- Craig, P., de Búrca, G. (2015) *EU Law: Text, Cases and Materials*. Oxford: Oxford University Press.
- Danopoulos, C. (1985) *Warriors and Politicians in Modern Greece*. Chapel Hill: Documentary Publications.
- Day, A. J. (Ed.) (1982) *Border and Territorial Disputes*. Longman.
- Diez, T. (Ed.) (2002) *The European Union and the Cyprus Conflict: Modern Conflict, Postmodern Union*. Manchester: Manchester University Press.
- Downing, D. (1980) *An Atlas of Territorial and Border Disputes*. London: New English Library Limited.
- Fisher, R. (2001) Cyprus: The Failure of Mediation and the Escalation of an Identity-Based Conflict to an Adversarial Impasse. *Journal of Peace Research* 38(3): 307-326.
- Foster, N. (2017) *Foster on EU Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Gardner, H. (2015) *Crimea, Global Rivalry, and the Vengeance of History*. New York: Palgrave Macmillan.
- Giles, M. W., Evans, A. S. (1985) External Threat, Perceived Threat and Group Identity. *Social Science Quarterly* 66(1): 50-66.
- Grant, T. D. (2015) Annexation of Crimea. *American Journal of International Law* 109(1): 68-95.
- Hadjipavlou, M. (2007) The Cyprus Conflict: Root Causes and Implications for Peacebuilding. *Journal of Peace Research* 44(3): 349-365.
- Hatay, M. (2005) *Beyond Numbers: An Inquiry into the Political Integration of the Turkish "Settlers" in Northern Cyprus*. Oslo: Peace Research Institute.
- Hitchens, C. (1984) *Cyprus*. London: Quartet Books.
- Huth, P. K. (2001) *Standing Your Ground. Territorial Disputes and International Conflict*. The University of Michigan Press.
- Joseph, J. S. (1997) *Cyprus: Ethnic Conflict and International Politics: From Independence to the Threshold of the European Union*. New York: St. Martin's Press.
- Kent, N. (2016) *Crimea: A History*. Hurst.
- Klotz, M. (2017) Russia and the Ukrainian Crisis: A Multiperspective Analysis of Russian Behaviour, by Taking into Account NATO's and the EU's Enlargement. *Croatian International Relations Review* 80: 259-287.
- Leckie, S. (Ed.) (2003) *Returning Home: Housing and Property Restitution Rights of Refugees and Displaced Persons*. Ardsley, New York: Transnational.
- Loizides, N. (2015) Settlers, Mobilization, and Displacement in Cyprus: Antinomies of Ethnic Conflict and Immigration Politics. In O. Haklai, N. Loizides (eds.), *Settlers in Contested Lands. Territorial Disputes and Ethnic Conflicts*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Lumsden, M. (1973) The Cyprus Conflict as a Prisoner's Dilemma Game. *Journal of Conflict Resolution* 17(1): 7-32.
- Molchanov, M. A. (2004) Ukraine and the European Union: a Perennial Neighbour? *Journal of European Integration* 26(4): 451-473.

- Núñez, J. E. (2011) The Origins of Sovereignty in the Hellenic World. In D. A. Frenkel (ed.), *International Law, Conventions and Justice*. Athens, Greece: Athens Institute for Education and Research.
- Núñez, J. E. (2014) About the Impossibility of Absolute State Sovereignty: The Early Years. *International Journal for the Semiotics of Law* 27: 645-664.
- Núñez, J. E. (2017a) *Sovereignty Conflicts and International Law and Politics: A Distributive Justice Issue*. London and New York: Routledge, Taylor and Francis Group.
- Núñez, J. E. (2017b) A Solution to the Crimean Crisis: Egalitarian Shared Sovereignty Applied to Russia, Ukraine and Crimea. *Europe-Asia Studies* 69(8): 1163-1183.
- Núñez, J. E. (2020) *Territorial Disputes and State Sovereignty: International Law and Politics*. London and New York: Routledge, Taylor and Francis Group.
- Oberschall, A. (2000) Preventing Genocide. *Contemporary Sociology* 29: 1-13.
- Pearce, J. C., Yuchshenko, A. (2018) Defending Russia, Securitising the Future: How the Past Shaped Russia's Political Discourse Regarding Crimea. *Europolity* 12: 85-106.
- Polyviou, P. (1980) *Cyprus: Conflict and Negotiation 1960-1980*. London: Duckworth.
- Salenko, A. (2015) Legal Aspects of the Dissolution of the Soviet Union in 1991 and Its Implications for the Reunification of Crimea with Russia in 2014. *Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völker* 141-166.
- Saluchev, S. (2014) Annexation of Crimea: Causes, Analysis and Global Implications. *Global Societies Journal* 2: 37-46.
- Sasse, G. (2014) *The Crimea Question: Identity, Transition, and Conflict*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Woods, L, Watson, P., Costa, M. (2017) *Steiner & Woods: EU Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Yost, D. S. (2015) The Budapest Memorandum and Russia's Intervention in Ukraine. *International Affairs* 91(3): 505-538.

